



# DE BLOEMKOOITHEORIE; LOOPT 'T, LUKT 'T EN LEEFT 'T

**Loopt 't? lukt 't? leeft 't? krijgt in de wereld van onderwijs, bewegen en sport steeds meer aandacht. In dit artikel nemen we deze drie didactische vragen onder de loep. 'Loopt 't -Lukt 't - Leeft 't' is een didactisch model (Oldeboom, 2002) dat leraren op een eenvoudige wijze kan helpen hun onderwijs voor te bereiden, aan te bieden en te evalueren. Door: Bruno Oldeboom en Gerie ten Brinke**

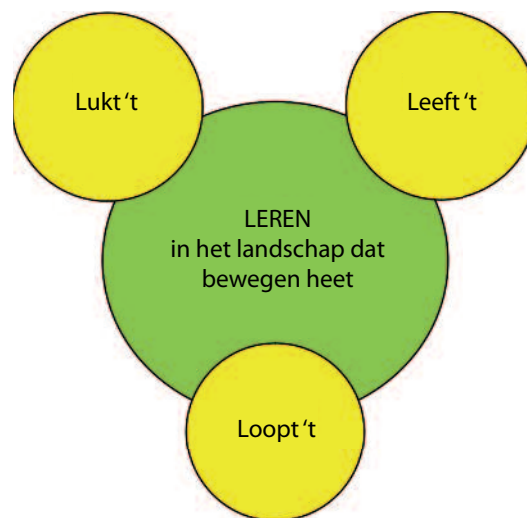
In allerlei recente publicaties over onderwijs en sport zijn de drie vragen loopt 't? - lukt 't? - leeft 't? terug te vinden. Het boek *Bewegingsonderwijs in het speellokaal* (1998) wordt veelal als de wieg van dit model gezien. Ook latere publicaties, zoals de methode *Bewegen Samen Regelen* (Calo, 2005), en allerlei 'Sportkennismakings-mappen' van sportbonden (NOC\*NSF/SLO) maken gebruik van het drieluik. Daarnaast herkennen we in het *Basisdocument onderbouw VO* (Brinke et al, 2007) de termen loopt 't (bewegen regelen), lukt 't (bewegen verbeteren) en leeft 't (bewegen beleven). Tot slot willen we wijzen op de titel van de landelijke studiedag voor het bewegingsonderwijs in het basisonderwijs in 2006: 'Leeft 't opdat het leert!' Loopt 't - Lukt 't - Leeft 't is hot!

Loopt 't - Lukt 't - Leeft 't zijn termen die veelvuldig in de praktijk gebruikt worden. Niet verwonderlijk, want het model is in de praktijk ontstaan. We weten vaak intuïtief wat men bedoelt met de woorden: lopen, lukken en leven. En juist omdat het in de praktijk zo bruikbaar blijkt te zijn, ontstaat de behoefte aan een bredere theoretische achtergrond.

## Een beetje theorie over leren

In veel (wetenschappelijke) teksten rondom het onderwerp 'leren' verschijnt steeds vaker een driedeling. Een mooi voorbeeld hiervan vind je bij Sanneke Bolhuis (2004), die schrijft dat leren sociaal, persoonlijk en zakelijk is. Vanuit allerlei disciplines zoals neurobiologie, onderwijskunde, pedagogiek en leerpsychologie is de afgelopen 20

jaar veel aanvullende deskundigheid verworven met betrekking tot leren. Zo geeft de site van het APS een mooi overzicht van recente inzichten rondom krachtig leren (APS, 2008). Wij menen dat deze theorieën en het loopt 't - lukt 't - leeft 't-model elkaar wederzijds kunnen versterken. In elk geval vinden wij het vanuit moreel oogpunt van belang de wetenschappelijke kennis te verbinden met de praktijk en omgekeerd. Het gaat ten slotte om kinderen die in onze samenleving opgroeien!



Leren is voor ons een verschijnsel dat een zeer unieke, persoonlijke, subjectieve en individuele kant heeft. Leren doe je uiteindelijk zelf met eigen gevoelens en gedachten, met een zeer persoonlijke geschiedenis (leeft 't). Daarnaast heeft leren een objectieve, zakelijke of inhoudelijke dimensie. Het leerdrag van de persoon is altijd op *iets* gericht. Van koprollen leren tot de Chinese taal. Zelfs het eigen innerlijk kan tot object van leren verworden (lukt 't). En in de derde plaats heeft leren een sociale, communicatieve en organisatorische kant. Leren vindt plaats met of dankzij inspanningen van een ander, in relatie tot een groep en altijd in een cultuur en samenleving (loopt 't). Leren is voor ons dus een soort optelsom of combinatie van loopt 't, - lukt 't- en/of leeft 't-factoren. In de volgende paragraaf gaan we dieper in op de drie begrippen.

## Leren = Loopt 't - Lukt 't – Leeft 't

Tijdens de les bewegingsonderwijs kan een leraar gemakkelijk overspoeld raken door allerlei gebeurtenissen, acties, verwachtingen, emoties van leerlingen. Om in die wirwar enige houvast te vinden kan het stellen van drie eenvoudige vragen behulpzaam zijn.

Deze eenvoudige didactische vragen geven de leraar informatie over hoe leerlingen de bewegingsactiviteit uitvoeren, welke organisatorische problemen er in de les ontstaan en hoe een leerling de bewegingshandelingen beleeft. Vaak geeft dat dan weer aanknopingspunten om naar vervolgen te zoeken. Dat zijn de volgende drie vragen:

- hoe loopt de lesorganisatie (loopt 't)?
- hoe lukt de bewegingsactiviteit (lukt 't)?
- hoe leeft het deelnameproces (leeft 't)?

Een bewegingsonderwijsles kan gezien worden als een 'schoolreisje' in een beweeglandschap waarin drie torens staan. Een leraar loopt met een klas leerlingen door dit landschap en er is veel te doen. Wanneer de leraar niet meer weet welke kant hij op moet met de groep (de richting kwijt is), dan kan hij naar een toren gaan om beter overzicht te krijgen van de mogelijke uitstapjes in de buurt.

Op zo'n toren heb je als leraar mooi uitzicht (over de les), maar elke toren heeft wel haar eigen specifieke uitzicht. Bepaalde uitzichten zie je niet en andere zie je beter. Het moge duidelijk zijn... de torens heten: loopt 't, lukt 't en leeft 't. Het inzicht dat

je krijgt vanaf bijvoorbeeld de loopt 't-toren, (bijv. een betere organisatieregel) moet in de zaal (in het bewegingslandschap) weer verbonden worden met de realiteit, waar de beleving (leeft 't) en het niveau van bewegen (lukt 't) ook deel van uitmaken (Van Berkel e.a. 2005). Zo beïnvloeden de inzichten van de drie torens elkaar steeds maar weer.

In deze tekst willen we proberen steeds aan de hand van drie begrippen nader uit te leggen welke uitzichten er vanaf elke afzonderlijke toren te zien zijn. De drie vragen loopt 't lukt 't en leeft 't zouden namelijk met een simpel 'Ja hoor' of 'Nee!' te beantwoorden zijn. Door de termen nader te specificeren ontstaat er ook een genuanceerder beeld.

Wij hebben voor dit artikel met ervaren gymleraren gesproken. We hebben hen de metafoor van het schoolreisje verteld en daarna gevraagd of ze vrij wilden associëren bij de begrippen loopt 't, lukt 't en leeft 't. Dit leverde dan bruikbare input op voor de tekst. Daarnaast zijn we op zoek gegaan naar bestaande literatuur waarmee we de bloemkooltheorie kunnen verbinden.

### Hoe loopt de organisatie?

Bij het verkennen van wat loopt 't betekent, hebben we ons laten inspireren door theorie en literatuur van Wierdsma & Swieringa (2002), Heij (2006) en Elias (2007). Wanneer we met ervaren leraren spreken komen de volgende termen naar voren die met loopt 't geassocieerd worden:

- regels
- afspraken
- communicatie
- leeromgeving
- zelfstandig werken
- duidelijkheid
- BOLS (bewegingsonderwijsleersituatie)
- sociaal verband
- consequent
- context
- opstelling.

We hebben er voor gekozen om de loopt 't - vraag in drie deelvragen op te splitsen. Het betreft hier:

#### 1 In welke mate is er sprake van gehoorzaamheid?

We bedoelen dit heel ruim; we hebben het over én de rechten én de plichten van leerlingen. Dit is vaak de meest bekende kant van loopt 't: de regels! Regels stellen grenzen aan het gedrag. Het gaat dus ook over de vrijheden van kinderen en waar die vrijheid weer beperkt wordt. Een leerling moet natuurlijk wel weten binnen welke lijnen hij/zij moet blijven of wanneer de bal uit is. Andere voorbeelden zijn de afspraken die je maakt met leerlingen over wat te doen na een sprong of op welke regels hij/zij moet letten in de rol van scheidsrechter. Maar het gaat natuurlijk ook over regels als het niet dragen van sieraden, of het niet mogen pesten, de toestemming om voor de les met de bal te mogen spelen enzovoorts.

FOTO: ANITA RIEWERSMA



Lukt 't of loopt 't?

## 2 In welke mate is er sprake van een gestructureerde taakverdeling?

De organisatie van de gymles heeft als primaire functie er voor te zorgen dat de leerlingen op een betekenisvolle manier ten opzichte van elkaar en de les met al haar activiteiten en materialen, komen te staan. Er moet structuur zijn! Je zou het ook samenhang kunnen noemen. Het organiseren is er opgericht dát er een zekere logica of systematisering ontstaat. Dit aspect van loop't verwijst dan ook zeer nadrukkelijk naar de onderlinge communicatielijnen. Niet de inhoud van die communicatie of hoe die beleefd wordt, maar het feit dát communicatie mogelijk is, staat hier centraal.

Dat houdt simpelweg in de leerlingen duidelijkheid krijgen over de functie die ze hebben en hoe die functie zich verhoudt ten opzichte van andere leerlingen en bewegingsactiviteit. Hierbij kun je denken aan de functie van tikker, spelverdeler of hulpverlener. Door daar duidelijkheid over te verschaffen aan de leerlingen wordt een netwerk van relaties zichtbaar: een organisatie. De functie structureert het gedrag van de leerlingen. Ze weten wat ze eerst moeten doen en wat daarna.

## 3 In welke mate is er gezamenlijkheid?

Dit derde criterium is misschien het minst voor de hand liggend. Het vraagt dus ook een goede uitleg, want dit criterium is misschien wat moeilijker te plaatsen.

Simpel gezegd vragen we ons af of de neuzen dezelfde kant op staan. Het is natuurlijk fijn als de functies duidelijk zijn, in welke context er bewogen wordt en iedereen de regels snapt die de functies en activiteit ondersteunen, maar dan zijn we er nog niet. Want achter die regels en de activiteit schuilt bewust of onbewust altijd nog een diepere waarde, doel of belang. Hiermee bedoelen we dat de regels en de structuur in de activiteit in relatie staan tot zaken als veiligheid, rechtvaardigheid, zelfstandigheid van deelnemen, duidelijkheid, orde, samenwerking, succes voor deelnemers, plezier of bijvoorbeeld welbevinden. Wij hebben dit gezamenlijkheid genoemd. Een organisatie heeft in een bepaalde mate een gedeelde of gezamenlijk doel of richting. Je zou ook kunnen zeggen dat de organisatie een identiteit of kleur krijgt. En dit gezamenlijke doel geeft mede richting aan welke rechten en plichten dominant worden en welke taakverdeling we dan als meest gewenst of optimaal kunnen bestempelen.

Je kunt trouwens aan het taalgebruik van de leraar merken wanneer hij/zij op loopt 't let. Er worden veel zinnestjes gebruikt met werkwoorden als: de leerlingen moeten..., mogen en kunnen (in de zin van: hebben de mogelijkheid of toestemming om...).

### HOE LUKT DE ACTIVITEIT?

Wanneer we met ervaren leraren spreken komen de volgende termen naar voren die met lukt 't geassocieerd worden. Bij het verkennen van wat lukt 't betekent, zochten we bij de theorie van Van den Berg (1994), Van Driel (1991) en Van der Palen



FOTO: ANITA REMERSMA

### 't Leeft

(1997) inspiratie.

- Les- of leerdoel.
- Arrangement en leervoorstel.
- Geledingen maken.
- Tijd, tempo & richting.
- De bewegingsactiviteit en bewegingshandeling.
- Betekenisgebieden.
- Opdracht.
- Niveau van deelnemen.
- Mate van bekendheid, gedetailleerdheid en attentheid.
- Oproepbaar, uitbouwbaar en continueerbaar.

Ook deze didactische vraag is, mede op basis van het gesprek met ervaren leraren weer in drie deelvragen onder te verdelen.

### 1 In welke mate is de activiteit uitvoerbaar?

Het is bij het aanbieden van de activiteit natuurlijk erg belangrijk dat het merendeel van de groep uit de voeten kan met het bewegingsaanbod. De vraag naar de uitvoerbaarheid gaat dan over de vraag of (bijna) alle kinderen in voldoende mate de bewegingsactiviteit kunnen uitvoeren. Er is sprake van 'voldoende', wanneer de belangrijkste aspecten (geledingen/schakels) van de activiteit uitgevoerd worden. Binnen de activiteit is dan voor het merendeel van de leerlin-

gen een bewegingsprobleem oproepbaar (of anders: de activiteit is dan voor de overgrote meerderheid te doen). Veel leraren mikken op 90% deelname van de groep of klas bij de aanvang van de activiteit. Meestal is er in een klas van 24 een groepje van twee of drie kinderen die te veel moeite hebben met meedoen.

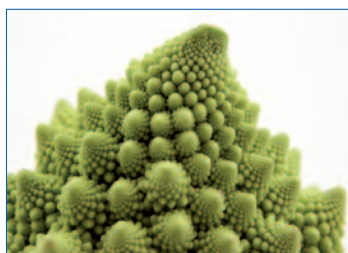
### 2 In welke mate is de deelname aan de activiteit verbeterbaar?

Wanneer de activiteit uitvoerbaar blijkt dan begint voor veel leraren de kern van hun beroep. We proberen er voor te zorgen dat leerlingen beter leren bewegen door allerlei complimenten, tips en aanwijzingen te geven. We zoeken dan naar manieren er voor te zorgen dat de kinderen de activiteit op een hoger niveau kunnen uitvoeren. Het leveren van maatwerk is hierbij cruciaal.

Dan wordt de activiteit steeds efficiënter en efficiënter uitgevoerd, of meer in overeenstemming met een bepaald ideaalbeeld. Vaak is dit ideaalbeeld vanuit de sport aangereikt. Het gaat er om dat de leerlingen meer tactisch spelen of een technisch betere uitvoering hebben. Veel leerlingen vinden het ook erg leuk om op deze manier beter te worden in een bepaalde tak van sport.

### 3 In welke mate is de leerling eigenaar van de activiteit?

Eigenaarschap gaat er over dat er in het deelnemen van kinderen iets unieks, iets eigens of persoonlijks van het kind te zien is. In de eerste plaats moeten we zeggen dat het in onze ogen onmogelijk is om geen eigenaar te zijn. Iedereen doet ook altijd op een persoonlijke manier mee aan de gymles. De mate van eigenaar zijn betekent dat de leerling in een bepaalde mate bezonnen (bewust en/of intuïtief) iets van zichzelf in de activiteit legt. Meestal zijn het de goede bewegers die bewust kunnen kiezen



in welke mate ze iets van zichzelf leggen in de deelname. Deze leerlingen problematiseren de activiteit (opnieuw) voor zichzelf door bijvoorbeeld meer risico's te nemen. Hier spreken we ook wel over *het stralend falen* en *glunderend blunderen*. Een andere kijk op eigenaar zijn komt in beeld door het volgende perspectief: we vragen ons af, of de leerling wel het beste uit zichzelf haalt? Het gaat er dan om dat de leerling daadwerkelijk op een eigen, unieke en persoonlijke manier meedoet aan de activiteiten. Het leveren van maatwerk vraagt hierbij nog meer deskundigheid van de docent. Hij moet namelijk niet alleen proberen aan te sluiten bij het niveau maar ook bij de eigenheid van elke leerling.

In het verleden hebben we al goede pogingen gezien om het eigenaar zijn binnen bewegingsactiviteiten in beeld te brengen. De zinsamenhangen (Loopstra, 1983) geven op een trefende manier aan hoe kinderen op een persoonlijke wijze kunnen deelnemen aan bewegingsactiviteiten. Van Driel (1991) spreekt over mate van attentheid van een leerling tijdens het doen van activiteiten. Daarmee geeft hij aan dat de leerling een eigen focus heeft binnen het doen van een bewegingsactiviteit en dus ook op eigen wijze deelneemt.

Je kunt merken dat een leraar aandacht voor lukt 't heeft omdat hij/zij dan veel praat over zaken als temporiseren (= versnellen of vertragen van de beweging), timen en richten. Het gaat er dan om dat leerlingen leren bewegen op het juiste moment, in de goede richting en met het juiste tempo.

### Wat leeft er in het deelnameproces?

Wanneer we met ervaren leraren spreken komen de volgende termen naar voren die met leeft 't geassocieerd worden.

- Gevoel en emotie.
- Gemotiveerd.
- Jezelf zijn.
- Sfeer.
- Gezelligheid en leuk.
- Aandacht en concentratie.
- Beweegverlangen.
- Reflectie.
- Het groepsgebeuren.
- De behoefte iets te leren.
- Saamhorigheid.

Tot slot is ook deze didactische vraag, mede op basis van het gesprek met ervaren leraren, weer in drie deelvragen onder te verdelen. In eerste instantie vonden we in de theorie aansluiting bij Gordijn (1968), Heij (2006) en Verweij (2002). Bij verdere verkenning van wat leeft 't betekent, vonden we ook theorie van Mulder (2005), Korthagen (2002), Remmerswaal (2003) en Stevens (2004) erg boeiend.

### 1 In welke mate is er sprake van een goede sfeer?

Sfeer is hier dan gedefinieerd als een verzameling of gemiddelde van persoonlijke belevingen. Het verwijst naar onderlinge samenhang van belangen, wensen, gevoelens en gedachten (en daarmee samengaan gedrag) over de deelname aan de activiteit.

Er zijn natuurlijk veel voorbeelden van een bepaalde sfeer. Een klas kan onrustig aanvoelen of juist hypergeconcentreerd. Een groep kan gezellig, maar ook onafhankelijk of zelfs vijandig zijn. Wij willen in deze tekst zeggen dat sfeer niet abstract en vaag, maar beïnvloedbaar is. Wanneer leraren uitspraken doen over de sfeer, dan geven ze meestal aan hoe de onderlinge relaties en het bewegingsaanbod door de groep ervaren wordt. De sfeer zegt dus ook iets over de kwaliteit van de onderlinge relaties.

### 2 In welke mate is het deelnameproces intentioneel?

Hier onderscheiden we aan de hand van Stevens drie basisvormen van intentionaliteit. Leerlingen zijn gericht op het bevredigen van leerbehoeftes. Stevens onderscheidt er drie: autonomie, betrokkenheid en competentie. In gymlerarentaal betekent het zoiets dat leerlingen gewoon zichzelf willen zijn, op een bepaalde manier deel willen uitmaken van de groep en de activiteit tot op een zekere hoogte onder de knie willen krijgen. Deze drie behoeften zijn altijd alle drie aanwezig, maar er is er meestal één dominant. De mate waarin die gerichtheid van kinderen dominant is, maakt duidelijk wat een kind zelf graag wil.

Overigens is het zo dat de gerichtheid van kinderen niet altijd op het motorische aspect afstemt. Sterker nog; een leerling eist bijvoorbeeld autonomie door tegendraads gedrag te vertonen of heeft meer zorg voor de relatie met de klasgenoten dan voor de inhoud van de gymles.

### 3 In welke mate is het deelnameproces reflectief?

Reflectie is een uiterst krachtig element in leerprocessen. Wij zijn in de gymzaal niet zo gewend uitgebreid stil te staan bij reflectie. Meestal alleen wanneer een leerling zich lomp en onbehouwen gedraagt: 'Denk nou 's na bij wat je doet, flapdrol!' Het is zeker ook van belang om op het beter leren bewegen te reflecteren. Leerlingen bewust maken van hun beleving en gedachten, helpen met het richten van de aandacht, zijn uiterst krachtige hulpmiddelen in een leerproces. Zo helpt het bijvoorbeeld om leerlingen de opdracht te geven op een bepaalde fase of geleiding van een activiteit te focussen en zichzelf daar een aantal malen voor te beoordelen.

Je kunt merken wanneer de leraar vooral op leeft 't let. Hij/zij gebruikt dan veel gevoels- en sfeertermen. Hij/zij praat over denken en willen! En er wordt dan gesproken over persoonlijke kwaliteiten en eigenschappen. Je kunt hierbij denken aan de hulp die een leraar biedt aan een onzekere leerling die eerder met een sprong al eens op de kast botste: 'Kom op je hoeft niet bang te zijn! Met een beetje lef zul je zien dat het je lukt om op de kast te komen.'

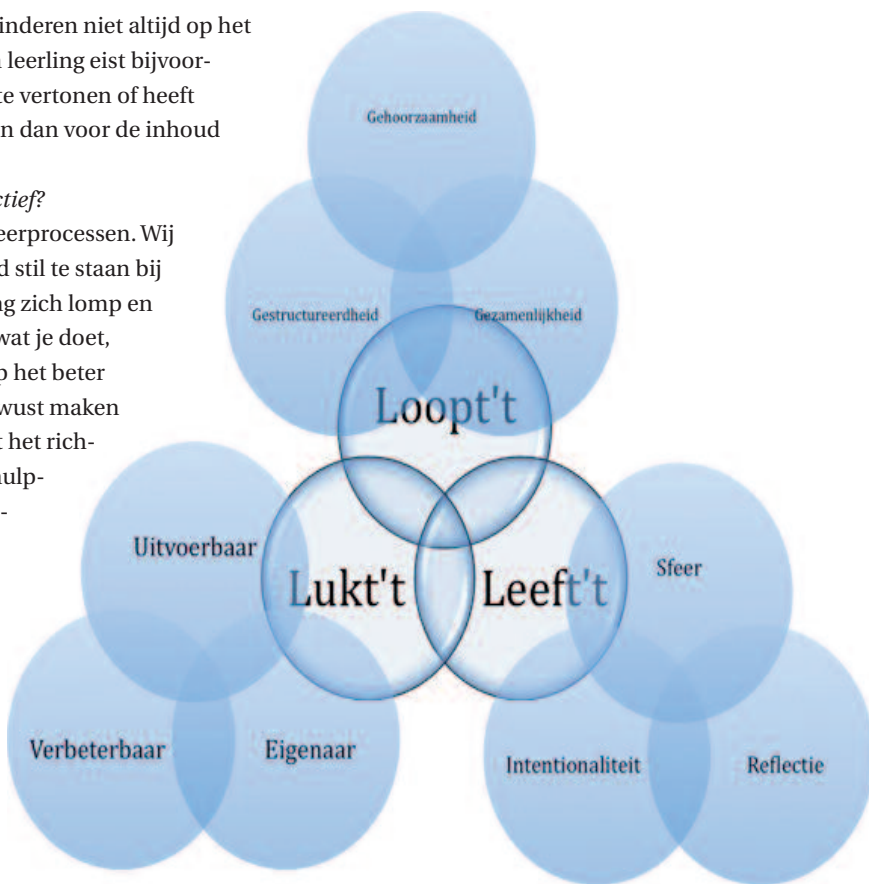
#### Tot slot

Loopt 't - Lukt 't - Leeft 't is een handig model dat gymleraren kunnen gebruiken om beter zicht te krijgen op drie essentiële vragen.

Die vragen zijn: 'Hoe loopt de lesorganisatie?', 'Hoe lukt de bewegingsactiviteit?' en 'Hoe leeft het deelnameproces?' Dit zijn in onze ogen drie kernvragen. Het L,-L,-L-model berust op ervaringen van gymleraren en eerdere theorieën en inzichten. Daar hebben wij theorieën, deels van buiten de wereld van de lichamelijke opvoeding aan toegevoegd. En wij hebben met veel ervaren leraren gesproken. Collega's die dagelijks de kinderen om zich heen hebben en 'op schoolreisje' in het bewegingslandschap te vinden zijn.

Het gebruik van 'de bloemkool', bij de voorbereiding, tijdens uitvoering en evaluatie van het onderwijs, kan zorgen voor: beter georganiseerde, succesrijke en betekenisvolle lessen waarin leerlingen veel leren.

Waarom nu de bloemkooltheorie? Wij hebben geprobeerd in deze tekst met behulp van de essenties van Loopt 't - Lukt 't - Leeft 't geprobeerd de termen LO-LU-LE uit te leggen. Om beter te begrijpen wat we bijvoorbeeld met lukt 't bedoelen, hebben we ons afgevraagd wat er moet lopen en leven als het lukt. We hebben ons zelfs afgevraagd wat er lukt als het lukt?! Zo begint de theorie van Loopt 't - Lukt 't - Leeft 't op een



bloemkool te lijken. Elke stam heeft weer drie vertakkingen en die hebben op hun beurt ook weer drie vertakkingen:

#### Literatuur

De literatuurlijst is op te vragen bij de auteur.

#### Met dank aan

Tejo van der Berg, Saskia Biesterbosch-Weelink, Arnold Consten, Jan Willem Diekerhof, Ivo Dokman, Engbert Flapper, Ronald de Graaff, Kristel Hutten, Rianne Mooibroek, Henk Plant, Claudia Tempels, Karen Wiersma. En in het bijzonder Chris Hazelebach die, zoals hij dat zelf formuleert, zeer nauw betrokken was bij de conceptie van L, -L, -L.

Correspondentie: [b.oldeboom@windesheim.nl](mailto:b.oldeboom@windesheim.nl)